

Pápák, uralkodók és megbízottaik

Barabás, Gábor: *Popes, Rulers and their Delegates. Chapters of Papal-Hungarian Relations in the Thirteenth Century*. University of Pécs, Center for Ecclesiastical Studies, Pécs, 2023. 314 oldal. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 13.)

Mindazok számára, akik a középkori pápaság és a Magyar Királyság kapcsolatainak megismerésére törekszenek, Barabás Gábor neve és munkássága megkerülhetetlen. A szerző tudományos karrierjét végigköveti a témaválasztás, hiszen ez elmúlt évtizedben e kutatási területet igyekezett minden szempontot figyelembe véve körüljárni. Tulajdonképpen e tanulmánykötet is ennek az útnak különböző állomásaiba enged bepillantást az olvasó számára, hiszen a kiadvány 13 olyan idegen nyelvű tanulmány javított, átdolgozott szövegét tartalmazza, amelyek 2016 és 2022 között már megjelentek.

A szerző előszóban röviden megfogalmazott hitvallása szerint fontos lenne, ha minél több tudományos igényű hazai munka jelenne meg idegen nyelven, hiszen ilyenformán lebontható lenne az a nyelvi akadály, amely nemcsak a nyugat-európai, hanem a környező országok történészeit is meggátolja abban, hogy egymás munkáját megismerjék és konstruktív diskurzust folytassanak a kialakult álláspontokról. Barabás Gábor már pályája elején is ezt az elvet követte, hiszen disszertációját az erlangeni Friedrich-Alexander-Universität doktori iskolájában védte meg, és ezt követően is számos nemzetközi projektben vett részt. Az idegennyelvű környezetben szerzett tapasztalatait a szerző kamatoztatni tudta, ugyanis a tanulmányok közérthető módon, gördülékeny stílusban íródtak.

A kötet tulajdonképpen két nagyobb részre bontható, melyet egy rövid kitekintés követ. Az első rész a pápaság és a Magyar Királyság kapcsolatait tárgyalja a 13. század során, míg a második szakasz Kálmán herceg életútjának bizonyos állomásait mutatja be, különböző szempontok szerint. Ezt követi az a kitekintésnek szánt tanulmány, amely a magyar prelátusoknak a 13. század háborúiban betöltött szerepére fókuszál. A tanulmánykötet a *Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi* sorozatának 13. köteteként jelent meg Fedeles Tamás professzor szerkesztésében.

A fentebb már említett első rész a *Pápák és megbízottaik* címet viseli és ehhez mérten a pápaság és Magyarország sokrétű kapcsolatiba enged betekintést.

Az olvasó végigkövetheti, hogy az egyházfők milyen ügyek mentén és milyen módszerekkel próbáltak beavatkozni a magyarországi eseményekbe, sőt az is kiderül, hogy sok esetben erre a magyar király kérésre került sor, ami azt mutatja, hogy az Árpádok jól ismerték a legátusi rendszert, melynek lehetőségeit saját politikájuknak megfelelően ki is tudták aknázni. Ilyen ügyeknek minősülnek például a Magyar Királyság belső békéjének megteremtésére tett erőfeszítések, melyekben a pápai küldöttek békeközvetítőként léptek fel az uralkodó dinasztia tagjai között. Emellett a boszniai eretnekek kérdése, az ún. bolgár-kérdés, a kunok megtérítésével kapcsolatos események, illetve a rutén egyháznak Róma fősége alá való betagozása is szerepet kap a kötetben. A Magyarországra látogató Gregorius Crescentio pályaképének és munkásságának részletes bemutatása során megismerkedhetünk a legátusok munkásságával, karrierképével. Ezután több kánonjogi problémát érintő írás következik, amelyek egyrészt a magyarországi pápai legátusok joghatóságának a kérdéskörét tárgyalják, illetve a szabad kánoni választás problémáját tárják az olvasó elé. Az e témakörhöz kapcsolható tanulmányok sorát a pápai delegáltbíróság intézményének IV. Ince pápa pontifikátusa idejére eső magyarországi térvesztését bemutató írás zárja. Ebbe az első csoportba sorolhatók továbbá azok a tanulmányok is, amelyek a pápai klerikusoknak a magyarországi működését vizsgálják. A szerző Egidius (Egyed) pápai káplán részleteiben is feltárt példájával világít rá arra, hogy az ilyen kutatások jobb betekintést nyújtanak a 13. század magyarországi egyházi társadalmába. Az első fejezet utolsó írása IV. Béla Bosznia felé irányuló politikai törekvéseit helyezi tágabb értelmezési keretbe.

A második fejezetben az írások sorát egy Kálmán herceg sokoldalúságát bemutató tanulmány kezdi, amely nemcsak II. András fiatalabb fiának a szlavóniai működését tárja fel, hanem a korábbi, Halics élén eltöltött időszakra is kitékint, sőt Kálmán herceg címhasználatára is kitér a szerző. Ezt követi az a német nyelvű tanulmány, amely leginkább Kálmán herceg szerepét taglalja a pápai-magyar kapcsolatok alakulásában, legyen akár szó a fentebb már említett Bosznia irányába folytatott magyar expanzióról, a lengyelországi özvegy hercegnők védelméről, illetve a templomos lovagrenddel folytatott perről. Az olvasó ezen felül egy olyan, genealógiai témájú tanulmánnyal is találkozhat, amely az előbb említett lengyelországi hercegnők egyikének, Opolei Violának és Kálmánnak a kapcsolatát helyezi tágabb kontextusba. Az elemzés fő forrása egy 1233-ban kiállított pápai oklevél, melyet már a lengyel kutatás is felhasznált, igaz egészen más eredményre jutva. Barabás érvelése szerint ugyanis nem zárható ki, hogy az említett hercegnő magyar származású lehetett, talán az Árpádokhoz is fűzhették rokoni szálak. Ennek ellenére – ahogyan azt a szerző is hangsúlyozza –, jelen állás szerint perdöntő bizonyítékról e kérdésben nem beszélhetünk, azonban megítélésem szerint mégiscsak egy igen fontos adalékkal járul hozzá a tanulmány az Opolei Viola alakját

övező vitához. Végül Kálmán herceg életének utolsó szakaszát mutatja be a szerző a témát érintő forrásbázis részletes elemzésével.

Barabás Gábor tanulmánykötete a közölt írásokban vizsgált témák kutatásának sokoldalúságára és relevanciájára világít rá, amely egyaránt értékes lehet a tudományos kutatás és a tárgykör irányt érdeklődők számára. A kötetben szereplő részletes elemzések lehetővé teszik a középkori Magyarország történetének alaposabb megértését, különösen a pápai és a királyi hatalom viszonyának tekintetében. Az angol és német nyelvű tanulmányok nemcsak a nemzetközi szakirodalommal való párbeszédet segítik elő, hanem hozzájárulnak ahhoz is, hogy a kutatások eredményei e szinten is ismertek legyenek. A kötet ilyenformán ideális mindazon nem magyarországi történészek és hallgatók számára is, akik szeretnének eligazodni Magyarország olykor szövevényes középkori történetében.

Báling Péter